

4. Чернова А.Д. ...Все краски мира, кроме желтой: Опыт пластической характеристики персонажей Шекспира. — М., 1987.
5. Шекспир. Библиография русских переводов и критической литературы на русском языке (1748-1962). — М.: Книга, 1964.

АНОТАЦІЯ

"The Rarer Action is in Virtue":

"Tempest" Шекспіра як алегорична драма

У своєму останньому творі "The Tempest" (1611) Шекспір востаннє звертається до теми, яка червоною ниткою проходить через всі його драми: Людина та її суперечливе існування в світі. За допомогою методики логічного наведення доказів Шекспір показує у творі "The Tempest" фундаментальну різницю між природою та світом людей, що дозволяє йому яскравіше підкреслити типово людську властивість, а саме можливість вільного буття. Деякі з таких основоположних думок фіксуються та документально підтверджуються у даному дослідженні.

Куконіна Н.А.

СПІВЗВУЧНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ І РОСІЙСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ "ГАМЛЕТА" В.ШЕКСПІРА

Історія перекладів шекспірівського "Гамлета" в Україні налічує майже сто вісімдесят років. Ще П.Свенціцький, Ю.Федькович, П.Куліш, М.Старицький, О.Бургард інтерпретували образи трагедії, виходячи з різних принципів перекладу, але всі вони вклали свій внесок у розвиток українського перекладознавства, української літературної мови й культури. Особливе місце серед перекладів "Гамлета" займають праці В.Вера та Л.Гребінки.

Мета нашого дослідження - простежити закономірність створення цих перекладів в Україні, порівняти їх тлумачення з російськими перекладами "Гамлета", які з'явилися одночасно, і показати специфіку кожного з них.

Для досягнення адекватності оригіналу В.Вер та Л.Гребінка йшли різними шляхами еквівалентності - формальної та динамічної. Якщо В.Вер намагався чітко дотримуватись букви першотвору, тобто відтворити в першу чергу його форму, то Л.Гребінка прагнув дати насамперед "широку шкалу стилів" мови дійових осіб [10, с.103]. Таким чином, було створено два переклади - еквілінеарний та вільний.

Нам здається не випадковим, що еквілінеарний переклад В.Вера з'явився в 1935 р., а через чотири роки Л.Гребінка завершив свій сценічний варіант "Гамлета". Тоді ж в російській літературі, керуючись різними прин-

цями досягнення адекватності перекладу, працювали над "Гамлетом" М.Лозинський і Б.Пастернак. Високохудожня робота М.Лозинського побачила світ у 1933 р. і була високо оцінена багатьма критиками. Але, як зауважив К.Чуковський, прагнення до еквілінеарності привело до того, що у віршах М.Лозинського не стало повітря [8, с.185]. В.Веру критика дорікала за те, що він перебував під впливом перекладу М.Лозинського, намагаючись не загубити жодного рядка [4, с.51]. Так, Г.Кочур стверджує, що прагнення передати по можливості все, що описано в оригіналі й водночас не додати нічого власного, не змінити і не переробити жодного рядка, в окремих випадках спотворювало українську мову [4, с.51]. Синтаксичні конструкції перекладу штучні, в багатьох випадках природний для української мови кличний відмінок замінено називним тільки тому, що слова завдяки цьому стають коротшими. Іноді В.Вер опускає деякі деталі, що веде до втрачання виразності мови. Наприклад: "...to show yourself your fathers's son indeed..." у перекладі В.Вера - "чим ти доведеш...що ти - син батька?" Випадіння англійського "youг" надає перекладу зовсім іншого значення.

Але недбалого ставлення до мови першотвору ні в якому разі не відчувається в перекладі М.Лозинського, який служив зразком для В.Вера. Хоча російському перекладачеві й дорікали за еквілінеарність, надмірну архаїзацію і навіть іноді незрозумілість мови, але жоден з критиків не міг заперечити бездоганності російської мови, на яку було перекладено "Гамлет". Так А.В.Федоров відзначав неповторну своєрідність перекладацької манери М.Лозинського - "бути на межі мовних можливостей, котра деякими оцінювалася як недолік, як важкість або неприродність мови" [7, с.194].

Дуже символічно, що переклади Б.Пастернака та Л.Гребінки було створено майже водночас (відповідно, у 1940 і 1939 р.). а також те, що обидва перекладачі йшли шляхом динамічної еквівалентності.

Л.Гребінка показав глибоке розуміння основних ідейно-естетичних і художньо-стилістичних засад трагедії Шекспіра, про що він писав у передмові "Від перекладача". Він вважав необхідним відтворити "надзвичайну цитатність рядків" трагедії [12, с.103]. Перекладач наголошував на збереженні багатозначності лексичних одиниць, гри слів, підтексту. Він відмовився від еквілінеарного перекладу, вважаючи, що при перекладі з англійської мови "нарощення рядків неминуче, якщо перекладач не хоче свідомо калічити стиль, думки, ритміку, інтонації автора" [12, с.104].

Б.Пастернак також писав, що "від перекладу слів і метафор звернувся до перекладу "думок і сцен" і просив судити його роботу як "російський оригінальний драматичний твір" [6, с.110].

Л.Гребінка та Б.Пастернак намагаються в першу чергу вірно подати образи трагедії, її дух. Їхні переклади призначені для глядача, тобто написані

для сцени, в той час як переклади В.Вера і М.Лозинського краще сприймаються читачем, який досліджує Шекспіра, насамперед, його мову.

Перед нами різні психологічні типи перекладачів, які поставили перед собою різні цілі й по-різному розв'язують проблему адекватності своїх перекладів оригіналу.

Якщо М.Лозинський повністю розчиняється в Шекспірі, В.Вер підкоряє себе першотвору, то Б.Пастернак не володіє перевтілюванням, "його особистість перемагає" [2, с.7], а Л.Гребінка прагне поєднати своє перекладацьке "я" з шекспірівським баченням світу. І тому проблема адекватності перекладів розв'язана по-різному: М.Лозинським і В.Вером - у першу чергу в мовному аспекті, а Б.Пастернаком і Л.Гребінкою - в літературному. В цьому й проявляється прагнення одних перекладачів до формальної еквівалентності, а інших - до динамічної.

Проте формальна еквівалентність - це не тільки обов'язкове відображення форми оригіналу. У М.Лозинського форма завжди змістовна: "Щоб не бути мертвим, а живим, перекладач повинен відтворити форму першотвору, бо в цій формі живе розлитий у ній і невід'ємний від неї зміст" [5, с.179].

Але сліпе дотримання форми тільки шкодить якості перекладу, що й сталося у випадку з версією В.Вера. Для успішного відтворення форми без втрати змісту потрібно бути справжнім "віртуозом", володіти таким почуттям міри й смаку, як М.Лозинський.

Аналізуючи переклади Б.Пастернака та Л.Гребінки, ми бачимо, що перекладачі, не зважаючи на першорядність поставлених літературних завдань, також не нехтували формою першотвору. І, як не парадоксально, Б.Пастернак створив еквілінеарний переклад. Але його еквілінеарність іншого плану, ніж у М.Лозинського. Якщо М.Лозинський йшов до неї цілеспрямовано, то Б.Пастернак не ставив перед собою такої мети. Переклад Л.Гребінки, безперечно, нееквілінеарний, про що він і писав у своїй передмові [12, с.104].

Найцікавішим у перекладі Л.Гребінки є те, що він дуже вдало відтворив каламбур, раніше часто відсутній в українських перекладах. Але й гру слів він передав перш за все з точки зору вірного розуміння образу. Так, мова принца Датського дуже багата на каламбур, полісемію, підтекст, що свідчить про його філософську натуру, глибину його страждань і вагань. На наш погляд, наступні рядки передані Л.Гребінкою найвлучніше, навіть якщо порівняти з перекладами М.Лозинського і Б.Пастернака.

Оригінал.

Rosencrantz: My lord, you must tell us where
the body is, and go with us to the king.

Hamlet: The body is with the king,
but the king is not with the body.

The king is a thing -
Guildenstern: A thing, my lord!
Hamlet: Of nothing: bring me to him.

Переклад Л.Гребінки.

Розенкранц: Пане, ви б сказали нам, де тіло,
і пішли б з нами до короля.
Гамлет: Тіло при королі, але король не при тілі.
Король - бо річ...
Гільденстерн: Річ, пане мій?
Гамлет: Не варто речі. Ведіть мене.

Переклад Б.Пастернака.

Розенкранц: Милорд, вы должны сказать нам, где тело, и
пойти с нами к королю.
Гамлет: Тело во владении короля, но король не во владении
тела.
Да и какую роль играет тут король!
Гильденстерн: А что же, принц?
Гамлет: Не более, чем ноль. Ведите меня к нему.

Переклад М.Лозинського.

Розенкранц: Мой принц, вы должны нам сказать, где тело, и
пойти с нами к королю.
Гамлет: Тело у короля, но король без тела. Король есть
вещь...
Гильденстерн: "Вещь", мой принц?
Гамлет: Невещественная: ведите меня к нему.

Л.Гребінка блискуче передав гру слів "тіло" (body), "річ" (thing). Б.Пастернак опустил шекспірівський каламбур з "річчю", а "тіло" обіграно не дуже вдало. Переклад М.Лозинського, як завжди, точний, але поступається перед варіантом Л.Гребінки в легкості й природності звучання.

Л.Гребінка також дуже добре передав шекспірівське багатозначне слово "tender" у діалозі Офелії з Полонієм.

Офелія: Він, пане, не одну давав заруку
В знак приязні до мене.
Полоній: Проси за руку, донько, подорожче,
Щоб ти, - бодай усох мені язик! -
Не заручилась дечим без заручин.

В оригіналі:

Ophelia: He hath, my lord of late
made many tenders.
Of his affection to me.
Polonius: ... Tender yourself more dearly,
Or, - not to crack the wind of the poor phrase
Running it thus, - you'll tender me a fool.

Б.Пастернак не відтворив багатозначності цього слова у своєму перекладі:

Офелия: Отец, он предлагал свою любовь с учтивостью.

Полоний: С учтивостью! Подумай!

Майстерно переклав ці шекспірівські рядки М.Лозинський:

Офелия: Он мне принес немало уверений
В своих сердечных чувствах.

Полоний: В сердечных чувствах!...
И что ж, ты этим увереньям веришь?

.....
Уверь себя, что ты дороже стоишь,
Не то - совсем заездил это слово! -
Боюсь увериться, что я дурак.

Принцип формальної та динамічної еквілінеарності дуже тісно переплітається з перекладацькою проблемою дистанції часу. Ця проблема також по-різному розв'язана перекладачами.

Л.Гребінка наближає "Гамлета" до нашого сучасника. Б.Пастернак навмисно нехтує дистанцією часу і, виходячи з того, що шекспірівська мова в XVII столітті звучала сучасно, переклав трагедію сучасною російською мовою. Такою ж сучасною українською мовою перекладено "Гамлета" Л.Гребінки. І не дивно, що при виданні "повного Шекспіра" українською мовою в 1984-86 р.р. поміж численних перекладів "Гамлета" перевагу було надано саме роботі Л.Гребінки.

Але якщо переклад Б.Пастернака надруковано в 1940 р., то "Гамлет" Л.Гребінки, на жаль, побачив світ лише в 1975 р. 36 років він зберігався в архіві Київського театру ім. І.Франка.

М.Лозинський розв'язав проблему дистанції часу в історичному плані. Він широко вживав архаїчну лексику намагався "передати відчуття історичної віддаленості твору, підняти його над повсякденністю, над побутом, над часом" [9, с.21]. Мова перекладу В.Вера нейтральна, зрозуміла.

Дослідження перекладів В.Вера, Л.Гребінки, М.Лозинського та Б.Пастернака підтверджує наявність в тодішній радянській літературі двох протилежних тенденцій у перекладі - формальної та динамічної еквівалентності.

Цікаво, що саме після еквілінеарних перекладів з'явилися вільні, сценічні.

Нам також здається невинним сам факт звернення перекладачів до "Гамлета" в той час, коли в країні панували терор і страх, що свідчить про їхню неабияку громадянську мужність.

Відмінність усіх чотирьох перекладів не дає підстави говорити про перевагу одного над іншим. У своїй протилежності вони доповнюють один одного. Робити висновки про недоліки й позитивні якості робіт можна лише враховуючи їхню прагматику, особливості типів перекладачів, які зумовлюють індивідуальний стиль.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк М.Г. Мовно-стилістичні особливості шекспірівського "Гамлета" і питання перекладу. - Ужгород, 1974.
2. Антокольский П. Черный хлеб мастерства // Мастерство перевода - М., 1968.
3. Гайдабура В.М. Гамлет говорить українською // Український театр. - № 4. - с.17 - 19.
4. Кочур Г.А. Шекспир на Украине // Мастерство перевода. - 1966. - М., 1968.
5. Лозинский М.Л. Искусство стихотворного перевода. // Багряное светило. Стихи зарубежных поэтов в переводе М.Лозинского. - М., 1974.
6. Пастернак Б. Заметки о переводе // Мастерство перевода 1966. - М., 1968.
7. Федоров А.В. Из воспоминаний о М.Лозинском - человеке и мастере // Багряное светило. Стихи зарубежных поэтов в переводе М.Лозинского - М., 1974.
8. Чуковский К.И. Единборство с Шекспиром // Красная новь. - 1935. - № 1. - с. 182 - 196.
9. Эткинд Е. Творчество М.Лозинского // Багряное светило. Стихи зарубежных поэтов в переводе М.Лозинского. - М., 1974.
10. Шекспир Вільям. Гамлет. Переклад з англ. Л.Гребінки. Публікація М.Г.Ажнюк // Всесвіт. - 1975. - № 7. - с. 97.
11. Уильям Шекспир. Гамлет. Избранные переводы. - М., 1985.

SUMMARY

Sound Correlation between Ukrainian and Russian translations of "Hamlet" by W. Shakespeare

Four translations of "Hamlet" created by V. Ver and L. Hrebynka into Ukrainian, and M. Lozinsky and B. Pasternak into Russian, are investigated. The

differences and common features of the translations are shown. Comparative analysis of interpretation of some words and expressions is carried out.

In their contrast the translations are mutually complementary. To judge about their drawbacks and advantages is possible only if consider their objectives, the psychological types of the translators and the time distance problem solution.

Рихло О.П.

ВАРІАТИВНІСТЬ ПЕРЕКЛАДІВ РЕФРЕНУ "NEVERMORE" З ПОЕМИ Е.А.ПО "THE RAVEN"

Літературна слава Едгара Аллана По традиційно ґрунтується передусім на його оповіданнях та новелах, так що популярність По-прозаїка затьмарює його як поета, але для всіх тих, хто по-справжньому знає і любить американську літературу, поетична спадщина Е.По належить, поза всяким сумнівом, до вершинних явищ. Один з найвидатніших поетів і теоретиків Заходу Томас Стернс Еліот присвятив Едгару По окрему працю, в якій, зокрема, наголошує: "Він [Едгар По] написав небагато віршів, і з цієї малої кількості лише півдюжини мали справжній успіх. Однак жоден інший вірш, жодна інша поема у світі не мали ширшого кола читачів і не осіли настільки глибоко в людській пам'яті, як ці нечисленні вірші По" [3, с.69]. Безперечно, даючи таку високу оцінку поетичній частині творчості Е.По, Еліот мав на увазі перш за все його невеличку поему "The Raven". Цей твір заслужено вважається взірцем втілення світової меланхолії в поезії нового часу.

Найвідомішим компонентом поеми, окрім метафоричного образу самого Ворона, є його вигук "Nevermore", котрий вже став своєрідним літературним афоризмом в одному слові. Наснажений важливим семантичним, символічним та звуковим смислом, рефрен "Nevermore" ставав проблемою практично для всіх перекладачів, і від того, як вона вирішувалась, залежав нерідко успіх перекладу в цілому. Саме аналізу перекладів цього рефрена і присвячена наша стаття.

Щоб показати, як з цим завданням справлялися перекладачі різних країн, ми обрали для дослідження декілька інтерпретацій близькоспорідненою німецькою та далекоспорідненими слов'янськими мовами – українською, російською та польською.

Та перш ніж безпосередньо зайнятися порівняльним аналізом перекладів, звернімося до теоретичного обґрунтування вибору рефрену.

У квітні 1846 року в "Журналі Грема" була опублікована стаття Едгара По "Філософія творчості". В ній автор детально розглядає власну поему і намагається довести, що "Ворон" був написаний не як результат натхнення, поетичної інтуїції чи якоїсь випадкової вдачі, а як наслідок скрупульозної